

QUẢN LÝ NHÀ NƯỚC VỀ TRUYỀN THÔNG TRONG LĨNH VỰC PHÁT HÀNH XUẤT BẢN PHẨM TẠI THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

NGUYỄN LÊ VĂN*

Ngày nhận bài: 03/01/2024

Ngày thẩm định: 05/01/2024

Ngày duyệt đăng: 20/01/2024

Tóm tắt: Phát hành xuất bản phẩm là một trong những quy trình của hoạt động xuất bản. Quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm là hoạt động của các cơ quan nhà nước trong việc định hướng nội dung truyền thông, tổ chức truyền thông và kiểm soát truyền thông. Bài viết phân tích thực trạng quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm ở Thành phố Hồ Chí Minh, từ đó, đề xuất một số giải pháp nhằm tăng cường công tác quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực này hiện nay.

Từ khóa: quản lý nhà nước; truyền thông; xuất bản phẩm; Thành phố Hồ Chí Minh

1. Đặt vấn đề
Phát hành xuất bản phẩm là quá trình đưa sản phẩm đến với công chúng nhằm lan tỏa giá trị tri thức, nâng cao dân trí, góp phần thực hiện các nhiệm vụ chính trị, văn hóa chung. Quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm là hoạt động của cơ quan nhà nước bảo đảm cho truyền thông thực hiện đúng chức năng, nhiệm vụ, qua đó tác động đến quá trình truyền đạt, tiếp nhận, trao đổi thông tin về các xuất bản phẩm. Nội dung quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm gồm: (1) Xây dựng và tổ chức thực hiện kế hoạch truyền thông về phát hành xuất bản phẩm; (2) Ban hành theo thẩm quyền các nội dung truyền thông về phát hành xuất bản phẩm; (3) Tổ chức truyền thông và quản lý thông tin truyền thông về phát hành xuất bản phẩm; (4) Thanh tra, kiểm tra và xử lý vi

phạm trong truyền thông về phát hành xuất bản phẩm. Quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm ở Thành phố Hồ Chí Minh đóng vai trò quan trọng trong việc bảo đảm hoạt động xuất bản diễn ra một cách hiệu quả và tuân thủ pháp luật.

2. Tình hình quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm tại Thành phố Hồ Chí Minh

Thành phố Hồ Chí Minh là trung tâm kinh tế, văn hóa, khoa học của cả nước. Đây là địa phương có nhiều đơn vị xuất bản và phát hành nhất cả nước. Về xuất bản, trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh có 02 nhà xuất bản, 04 nhà xuất bản thuộc các trường đại học, 05 văn phòng đại diện nhà xuất bản nước ngoài, 28 chi nhánh nhà xuất bản Trung ương, địa phương. Về phát hành, Thành phố Hồ Chí Minh có hơn 140 đơn vị doanh nghiệp phát hành, trong đó có các doanh nghiệp có quy mô và mô hình hoạt động kinh doanh phát hành sách đứng đầu cả nước (Fahasa, Phương Nam, Tiki.vn,

* ThS, Sở Thông tin và Truyền thông Thành phố Hồ Chí Minh

Vinabook.com, Chi Book, Đại Trường Phát, Nhã Nam, Firstnews, Đông A, Saigonbook) và gần 1.000 cửa hàng sách tư nhân. Điều này đã tạo ra một thị trường phát hành sôi nổi, phong phú đáp ứng thị hiếu và giữ vị trí nhất định trong phân khúc thị trường phát hành sách. Bình quân các đơn vị xuất bản khoảng 25.000 tựa sách với gần 1 triệu bản mỗi năm⁽¹⁾.

Ngoài hệ thống các đơn vị xuất bản, in, phát hành, hiện nay, Thành phố Hồ Chí Minh có hệ thống thư viện rộng khắp, phân bố ở địa bàn cơ sở, địa phương với 1.509 thư viện, trong đó, 21 thư viện thuộc do Trung tâm Văn hóa quận, huyện quản lý và 03 thư viện trung tâm văn hóa Thành phố Thủ Đức quản lý 322 thư viện các phường, xã và các thư viện lớn như: Thư viện Khoa học tổng hợp, Thư viện Thành phố Hồ Chí Minh - Thư viện điện tử S. Hub, Thư viện Trung tâm thuộc Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, Thư viện Thành phố Hồ Chí Minh - Thư viện Idecap - Viện trao đổi văn hóa Pháp Idecap, Thư viện American Center. Ngoài ra, Thành phố Hồ Chí Minh còn có 1.158 thư viện tại các trường tiểu học, trung học cơ sở, trung học phổ thông; các trường đại học, cao đẳng và trung cấp với một lượng lớn sách đa dạng trên các lĩnh vực, chủng loại, thể loại và là nơi, địa điểm để bạn đọc đến tìm hiểu, nghiên cứu và trải nghiệm cùng sách theo chương trình hoạt động của từng thư viện⁽²⁾.

Ngoài ra, Thành phố Hồ Chí Minh còn là địa phương có những mô hình, địa điểm, công trình văn hóa gắn liền với văn hóa đọc, như đường sách, công viên sách, cà phê sách, điểm sáng văn hóa về sách, ... trở thành một bộ phận không thể thiếu trong hạ tầng của ngành xuất bản, in và phát hành của Thành phố Hồ Chí Minh.

Sự phát triển của ngành xuất bản dẫn đến các xuất bản phẩm trên nhiều lĩnh vực được ra đời. Để bảo đảm cho công tác phát hành xuất bản phẩm có hiệu quả, đúng định hướng, các cơ quan nhà nước trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh đã chủ động thực hiện các hoạt động quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm. Thành phố Hồ Chí Minh luôn chú trọng duy trì,

đẩy mạnh sự phối hợp giữa các cơ quan, đơn vị, địa phương để quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm. Kết quả quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm tại Thành phố Hồ Chí Minh thể hiện ở một số nội dung sau:

Một là, các cơ quan quản lý nhà nước về truyền thông đã xây dựng và tổ chức thực hiện kế hoạch truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Thành phố Hồ Chí Minh đã ban hành một số văn bản về hoạt động truyền thông xuất bản phẩm, như Quyết định số 3978/QĐ-UBND ngày 13/8/2015 của Ủy ban nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh về phê duyệt danh mục lập các dự án quy hoạch phát triển ngành, lĩnh vực và sản phẩm chủ yếu trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh (trong đó có quy hoạch ngành xuất bản, in và phát hành).

Sở Thông tin và Truyền thông Thành phố Hồ Chí Minh ban hành các văn bản hướng dẫn thực hiện quy định tại Luật Xuất bản năm 2012, Nghị định số 195/2014/NĐ-CP ngày 21/11/2013 của Chính phủ quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Xuất bản, Nghị định 60/2014/NĐ-CP ngày 19/6/2014 của Chính phủ quy định về hoạt động in; Nghị định số 25/2018/NĐ-CP ngày 28/02/2018 của Chính phủ sửa đổi, bổ sung một số điều của Nghị định số 60/2014 ngày 19/6/2014 của Chính phủ quy định về hoạt động in và các văn bản quy phạm pháp luật khác có liên quan, như Kế hoạch số 163/KH-STTTT ngày 30/01/2020 của Sở Thông tin Truyền thông về triển khai công tác quản lý nhà nước lĩnh vực in (hoạt động in, in xuất bản phẩm, in gia công xuất bản phẩm cho nước ngoài; tờ khai hoạt động cơ sở in, photocopy màu, máy in có chức năng photocopy màu) trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh năm 2020, Hướng dẫn số 470/HD-STTTT ngày 27/3/2019 của Sở Thông tin Truyền thông về thực hiện xuất bản tài liệu không kinh doanh và thu, nộp phí thẩm định nội dung tài liệu không kinh doanh để cấp giấy phép xuất bản, Thông báo hướng dẫn số 85/TB-STTTT ngày 19/8/2019 của Sở Thông tin và Truyền thông về hướng dẫn

áp dụng văn bản pháp luật vào thực hiện thủ tục hành chính lĩnh vực xuất bản, in và phát hành thuộc phạm vi quản lý của Sở Thông tin và Truyền thông.

Hai là, chỉ đạo cơ quan quản lý nhà nước, các cấp ủy, chính quyền địa phương trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh ban hành theo thẩm quyền các nội dung truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Trong lĩnh vực truyền thông và phát hành xuất bản phẩm, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch có trách nhiệm kiểm tra việc đăng ký và giám định nội dung các văn hóa phẩm được phân cấp dưới dạng biểu diễn, xuất bản phẩm, băng từ, đĩa hát, trung bày giới thiệu... để lưu hành hay đình chỉ phổ biến nơi công cộng theo thẩm quyền đã được quy định. Thực hiện Kế hoạch số 339/KH-BTTTT ngày 01/02/2023 của Bộ Thông tin và Truyền thông về tổ chức Ngày sách và Văn hóa đọc Việt Nam lần thứ 2 năm 2023 trên toàn quốc, các cơ quan quản lý nhà nước, các cấp ủy, chính quyền địa phương trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh đã xây dựng kế hoạch tổ chức triển lãm đường sách nhằm tuyên truyền, quảng bá, truyền thông về phát hành xuất bản phẩm.

Đặc biệt, nhân dịp kỷ niệm những ngày lễ lớn của đất nước, Thành phố Hồ Chí Minh đều xây dựng kế hoạch tổ chức triển lãm các tư liệu, hình ảnh, tác phẩm để giới thiệu đến đông đảo độc giả. Cụ thể, trong dịp Tết Nguyên Đán, Ủy ban nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh đã ban hành Kế hoạch tổ chức lễ hội Đường Sách Tết Giáp Thìn năm 2024 với chủ đề: “Xuân yêu thương - Tết sum vầy”, được tổ chức từ ngày 29/01/2024 đến ngày 14/02/2024.

Ba là, tổ chức truyền thông và quản lý thông tin truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Thực hiện sự lãnh đạo của Thành ủy về hoạt động xuất bản, nhất là những vấn đề quan trọng, phức tạp, nhạy cảm trong các nội dung xuất bản, Ban Tuyên giáo Thành ủy Thành phố Hồ Chí Minh, Sở Thông tin và Truyền thông, các cơ quan nhà nước, sở, ban, ngành, các hội, đơn vị xuất bản, phát hành và các cơ quan báo chí đã thực hiện tốt công

tác truyền thông, định hướng nhiệm vụ, giải pháp thực hiện.

Nhờ đó, công tác truyền thông về phát hành xuất bản phẩm được quan tâm, thực hiện có hiệu quả. Hằng năm, các cơ quan có liên quan đã chủ động tổ chức hội thảo, tọa đàm khoa học, như Tọa đàm *Chuyển đổi số - Giải pháp kết nối, quảng bá sản phẩm ngành in Thành phố Hồ Chí Minh trong giai đoạn phục hồi kinh tế* (tháng 9/2022), nhằm phát huy ý kiến của các chuyên gia, đơn vị xuất bản, phát hành, doanh nghiệp từ đó, xây dựng chương trình, kế hoạch phát triển ngành xuất bản trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh.

Không gian văn hóa đọc được tổ chức thường xuyên, định kỳ qua các hoạt động trưng bày, triển lãm, ra mắt, giới thiệu sách với quy mô và chủ đề khác nhau. Cụ thể, Lễ hội Đường Sách Tết, Hội sách Thành phố, Hội sách thiếu nhi, Ngày sách Việt Nam, Ngày Sách và Văn hóa đọc, triển lãm kỷ niệm các ngày lễ lớn của đất nước, sự kiện lịch sử, chính trị quan trọng...

Đường sách Thành phố Hồ Chí Minh được đưa vào hoạt động từ năm 2016, là mô hình văn hóa đọc đầu tiên trên cả nước hoạt động một cách hiệu quả, đúng tôn chỉ, mục đích. Đến nay, Đường Sách Thành phố Hồ Chí Minh tiếp tục khẳng định niềm sáng trong phát triển văn hóa đọc, trung bình mỗi năm, Thành phố Hồ Chí Minh diễn ra 370 hoạt động về hội sách, triển lãm, giao lưu tác giả, tác phẩm, giới thiệu sách. Đặc biệt, những hội sách mang tính quốc tế, như Những ngày Văn học Châu Âu, tuần lễ sách Nga, tuần lễ sách và Văn hóa Nhật, tuần lễ sách Manga..., đã trở thành hoạt động thường niên của Thành phố Hồ Chí Minh. Theo Báo cáo số 57/BC-STTTT ngày 25/11/2022 của Sở Thông tin và Truyền thông Thành phố Hồ Chí Minh về kết quả 10 năm thực hiện Luật Xuất bản trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh, tỷ lệ bản sách/người tính đến hiện tại là 4,1 cuốn/năm, trong đó, 2,8 cuốn là sách giáo khoa, 1,2 cuốn là sách khác⁽³⁾.

Bốn là, thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm trong truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Thanh tra, kiểm tra trong lĩnh vực truyền thông về phát hành xuất bản phẩm cần căn cứ vào pháp luật xuất bản để có cơ chế quản lý truyền thông về phát hành các ấn phẩm có nội dung vi phạm. Thời gian qua, công tác thanh tra, kiểm tra trong lĩnh vực truyền thông về phát hành xuất bản phẩm được Thành phố Hồ Chí Minh luôn coi trọng. Qua hơn 10 năm thi hành Luật Xuất bản năm 2012, Đội liên ngành phòng, chống in lậu Thành phố Hồ Chí Minh đã thanh tra, kiểm tra hơn 200 tổ chức, cá nhân, xử phạt vi phạm hành chính hơn 60 trường hợp với tổng số tiền phạt hơn 1,2 tỷ đồng⁽⁴⁾. Công tác hậu kiểm và công tác thanh tra chuyên ngành được thực hiện thống nhất đã góp phần tích cực trong việc tuyên truyền, hướng dẫn doanh nghiệp thực hiện đúng quy định pháp luật, phát hiện và xử lý kịp thời các trường hợp vi phạm, tái vi phạm.

Bên cạnh những kết quả đạt được, công tác quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm tại Thành phố Hồ Chí Minh vẫn tồn tại một số khó khăn, hạn chế. Một số cơ quan quản lý nhà nước chưa kịp thời thông tin, truyền thông đến các đơn vị, tổ chức phát hành hoặc không kịp thời nắm bắt những trường hợp cơ sở phát hành không bảo đảm điều kiện hoạt động hoặc thay đổi hình thức tổ chức, thay đổi hoặc có thêm chi nhánh/địa điểm kinh doanh. Chưa làm tốt công tác truyền thông để hạn chế và giải quyết triệt để tình trạng tích trữ, mua, bán sách lậu, vi phạm bản quyền, sách có nội dung vi phạm quy định của Luật Xuất bản năm 2012. Lợi dụng mạng xã hội, một số cá nhân, tổ chức tham gia hoạt động kinh doanh phát hành không tuân thủ các thủ tục theo quy định pháp luật; vi phạm bản quyền. Những điều này đã ảnh hưởng nghiêm trọng đến quyền lợi tác giả, nhà xuất bản và đơn vị liên kết, tác động xấu đến sự phát triển chung của ngành xuất bản phẩm.

Ngoài ra, một số cơ sở nhập khẩu không thực hiện nghiêm các quy định về thẩm định nội dung xuất bản phẩm nhập khẩu trước khi phát hành khi chưa có yêu cầu của cơ quan quản lý nhà nước. Vẫn còn hiện tượng cơ sở phát hành không thực hiện thẩm định sách hoặc tổ chức thẩm định hời hợt, hình thức buộc các cơ quan chức năng phải xử lý. Việc cấp giấy phép nhập khẩu xuất bản phẩm không kinh doanh dù có nhiều nỗ lực nhưng do hạn chế trong các quy định liên quan và năng lực thực thi của các cơ quan quản lý nên nhìn chung thời gian nhập khẩu chậm, còn nhiều trường hợp bị kéo dài.

Nguyên nhân của những hạn chế này là do các cơ quan chức năng chưa thường xuyên kiểm tra việc cấp phép. Một số nhà xuất bản không thực hiện đầy đủ quy định về quyền tác giả, chủ sở hữu quyền tác giả theo quy định của pháp luật.

3. Giải pháp tăng cường quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm tại Thành phố Hồ Chí Minh

Đại hội lần thứ XIII của Đảng khẳng định: “Xây dựng nền báo chí, truyền thông chuyên nghiệp, nhân văn và hiện đại. Thực hiện tốt quy hoạch, phát triển hệ thống báo chí, truyền thông. Sắp xếp ngành xuất bản, in và phát hành theo hướng tinh gọn, chất lượng, hiện đại hoá”⁽⁵⁾. Trong thời gian tới, các cơ quan quản lý nhà nước cần tiếp tục nâng cao hiệu quả công tác quản lý nhà nước về truyền thông trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm tại Thành phố Hồ Chí Minh, cụ thể:

Thứ nhất, các cấp ủy, chính quyền ở Thành phố Hồ Chí Minh cần căn cứ vào nhu cầu, thị hiếu độc giả để xây dựng các chương trình, kế hoạch truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Các cấp ủy, chính quyền ở Thành phố Hồ Chí Minh cần có trách nhiệm xây dựng các chương trình và kế hoạch truyền thông phù hợp với nhu cầu và thị hiếu của độc giả. Điều này đòi hỏi phải nắm bắt và hiểu rõ nhu cầu, sở thích của độc giả, từ đó, truyền thông xuất bản phẩm phù hợp và hấp dẫn. Để thực hiện hiệu quả điều

này, các cấp ủy và chính quyền Thành phố Hồ Chí Minh cần phối hợp chặt chẽ với cơ quan truyền thông và các tổ chức xuất bản, tận dụng tối đa các công cụ và kênh truyền thông hiện đại. Mục tiêu quan trọng là bảo đảm thông tin về các sản phẩm xuất bản phẩm được lan tỏa rộng rãi và đến tay độc giả một cách nhanh chóng và thuận tiện nhất. Tổ chức khảo sát, điều tra để nắm bắt nhu cầu thị hiếu của độc giả, từ đó định hướng truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Thứ hai, các cơ quan có thẩm quyền cần sớm ban hành các quy định điều chỉnh, hướng dẫn quản lý hoạt động xuất bản, phát hành xuất bản phẩm trên môi trường không gian mạng

Căn cứ Thông tư số 01/2020/TT-BTTTT của Bộ Thông tin và Truyền thông về việc quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Xuất bản và Nghị định số 195/2013/NĐ-CP ngày 21/11/2013 của Chính phủ quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Xuất bản, các cơ quan có thẩm quyền ban hành quy định, hướng dẫn tuyên truyền xuất bản phẩm trên không gian mạng, trong đó xác định thẩm quyền xét duyệt nội dung tuyên truyền, trách nhiệm quản lý thông tin xuất bản phẩm và trách nhiệm định hướng nội dung tuyên truyền xuất bản phẩm phù hợp với mục tiêu, nhiệm vụ chính trị. Hiện nay, với sự phát triển không ngừng của công nghệ thông tin, việc cập nhật và hoàn thiện các quy định pháp luật liên quan đến hoạt động xuất bản trên môi trường không gian mạng là điều cần thiết để bảo đảm quyền lợi của các bên liên quan và phù hợp với xu hướng phát triển chung của xã hội.

Thứ ba, phát huy vai trò của truyền thông nhà nước và quản lý truyền thông mạng về phát hành xuất bản phẩm

Truyền thông nhà nước và quản lý truyền thông mạng đóng vai trò quan trọng trong việc phát hành xuất bản phẩm. Truyền thông nhà nước giúp cung cấp thông tin, giải trình về chính sách, pháp luật, định hướng dư luận. Thông qua hoạt động truyền thông, các cơ quan nhà nước truyền tải thông tin tiến trình hoạt động và kết quả

hoạt động của cơ quan nhà nước đến với người dân và doanh nghiệp. Với sự phát triển của công nghệ thông tin, việc quản lý truyền thông mạng, quản lý hoạt động xuất bản và phát hành xuất bản phẩm trên không gian mạng yêu cầu sự điều chỉnh và hướng dẫn từ các cơ quan có thẩm quyền.

Do đó, để tăng cường công tác quản lý nhà nước về thông tin điện tử, mạng xã hội, đối với những vụ việc vượt thẩm quyền, cần báo cáo Bộ Thông tin và Truyền thông xử lý. Bên cạnh đó, cần tăng cường cung cấp thông tin tích cực chính thống để phản bác những thông tin sai sự thật, xử lý nghiêm hành vi đưa tin sai sự thật trên mạng xã hội. Tăng cường thu thập, phát hiện, điều tra, xử lý thông tin, tài liệu, hành vi vi phạm liên quan đến hoạt động cung cấp thông tin. Huy động các nguồn lực xã hội, khuyến khích các tổ chức, doanh nghiệp và cá nhân tích cực tham gia công tác truyền thông.

Thứ tư, phân cấp, phân quyền quản lý truyền thông về phát hành xuất bản phẩm

Cá thể hóa trách nhiệm, trao quyền chủ động cho doanh nghiệp, đề cao trách nhiệm của người đứng đầu trong cơ cấu lại và triển khai các hoạt động sản xuất - kinh doanh. Tăng cường giám sát, kiểm tra, thanh tra các hoạt động phát hành xuất bản phẩm, kiểm soát quyền lực, kịp thời phát hiện, xử lý nghiêm các hành vi vi phạm trong lĩnh vực phát hành xuất bản phẩm tại Thành phố Hồ Chí Minh. Nâng cao năng lực, phẩm chất của đội ngũ cán bộ quản lý trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh trong việc sản xuất sản phẩm số, nội dung số, ứng dụng các phương tiện truyền thông mới trong lĩnh vực báo chí truyền thông □

(1) Sở Thông tin và Truyền thông Thành phố Hồ Chí Minh, Báo cáo chuyên đề số 183/BC-STTTT ngày 05/12/2022 đề xuất Thành phố Hồ Chí Minh đăng ký trở thành “Thủ đô sách thế giới” vào năm 2025

(2), (3) và (4) Sở Thông tin và Truyền thông Thành phố Hồ Chí Minh, Báo cáo số 57/BC-STTTT về kết quả 10 năm thực hiện Luật Xuất bản trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh, ngày 25/11/2022

(5) Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, t.II, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, tr. 146